

ПРЕДСТАВА НА УЧИТЕЛИТЕ ЗА КАЧЕСТВАТА НА ВСЕСТРАННО
РАЗВИТАТА ЛИЧНОСТ
ИВАН ИВАНОВ - ВПИ - ШУМЕН

Пленумът на ЦК на БКП по образованието от 1979 г. и Първият конгрес на народната просвета поставиха пред нашата образователна система крупни задачи, решаването на които до голяма степен ще определи обликът и характерните черти на младото поколение, което ще живее в XXI век. Основният, най - важен и единствено професионално отговорен фактор за състоянието и бъдещето на образователната система е учителят и образователният деец. До голяма степен постигането на крайните цели на реформата зависи от труда и личностните качества на нашето учителство.

През последните години педагогическата и психологическата науки постигнаха значителни успехи в изучаването на особеностите на българския учител. Същевременно все още няма достатъчно на брой и добри по качество изследвания на ценностните му ориентации, почти не са изследвани може би най - важните въпроси на педагогическата дейност - умението на учителя да си поставя цели и да ги реализира, декомпозирането на основната цел в подцели, съдържателната страна на целеполагането и др. Сред недостатъчно изследваните е и въпросът за представата на учителите за качествата на всестранно развитата личност.

Понятието всестранно развита личност е едно от най - често срещаните в педагогическата литература. То се определя като понятие, включващо в обема си най - пълно педагогическия идеал и в този смисъл е крайна цел на педагогическата дейност. И ако за това в педагогическата литература почти не се спори, то и до сега се водят дискусии за съдържателната му характеристика, и до сега няма единно становище както на философско, така и на педагогическо ниво.

Причините за това са много - и обективни, и субективни, при това ако понятието "всестранно развита личност" от философска гледна точка

е значително по – определено, то от педагогическа гледна точка то попада под влиянието на непрекъснатото развитие на обществените потребности и има исторически характер. Затова и за философите е напълно достатъчно всестранно развитата личност да се разглежда в духа на идеите на К.Маркс като личност, която е развита като субект на всички човешки дейности и обществени отношения, в които е включена. /4,131 -143/

За педагогиката такава постановка е недостатъчна. При всички случаи в педагогическата литература към проблема се подхожда на базата на разбирането, че понятието "всестранно развита личност" трябва да се работи на конкретно ниво – като съвкупност от исторически определени качества на личността, към формирането на които в отделната личност обществото чрез своите институции се стреми. От своя страна програмата за всестранно развитие на личността се разглежда като система от програми за формиране на едно или друго качество на отделната личност, живееща в дадена исторически формирана се социална среда като цяло.

Една от особеностите на нашата педагогическа литература е, че понятието "всестранно развита личност" е разработено по – добре като идея отколкото като образ /съвкупност от качества/. Това създава предпоставки за известно произволно тълкуване на идеята. Като пример могат да бъдат посочени книгите на С.Чернев "Управление на възпитателния процес" /6/ и на Д.Басилев: "Критерии за нравствена възпитаност на учениците"/1/, където само в областта на нравственото възпитание се обособяват от първия автор 15 основни нравствени качества /98 – 102/, а от втория – 9 типа отношения, 12 основни нравствени качества, 3 типа нравствени преживявания /1,143/.

Без да сравняваме позициите на авторите или пък да ги подлагаме на критичен анализ, ще отбележим че явно общият брой на социално ценните качества на личността е голям /в някои публикации се изброяват над 60 /7,223/, а в други – над 200 /Иак там/, което прави осмислянето на образа на всестранно развитата личност почти непосилна задача. Трудно

да запомни тези 60 – 200 качества, да не говорим за съзнателна и целенасочена работа за изграждането им в младото поколение.

Необходимо е тези качества да се степенуват по важност и техният брой да се сведе до 10 – 15 абсолютно необходими на всестранно развитата личност водещи качества /могат да бъдат наречени още интегрални/, които да се осъзнаят като съдържателен образ на целта на педагогическата дейност.

Тази идея в последно време търси реализация в педагогическата литература /3/, /4,140/, /5,14/, /7,223/, но все още е дискуссионна – както самата идея, така и опитите на отделните автори да съставят таксономия на педагогическите цели.

С посочената ситуация в педагогическата наука се сблъсква учителят, който професионално е задължен да работи за формирането на своите ученици като всестранно развити личности, а същевременно няма ясно формиран образ на това понятие. Това неизбежно води до намаляване на ефективността на педагогическия труд като цяло. На практика се получава курioзното положение пред учителите да се поставя единна цел и същевременно тази цел да се търкува по различен начин.

Цел на изследването, с което запознава настоящото научно съобщение е проверката на хипотезата за разнородност на схващанията на учителите за качествата на всестранно развитата личност. За тази цел със 183 учители от София и Шумен през учебната 1984/85 г. беше проведена анкета.

Резултатите от изследването са представени в следната таблица:

№	качества на всестранно развитата личност	брой	%
1.	Устойчиви навики за културно поведение	33	18,1
2.	Идейно – политическа съзнателност и убеденост	19	10,4
3.	Патриотизъм и интернационализъм	17	9,3
4.	Трудолюбие	12	6,6
5.	Дисциплинираност	11	6,0

№	качества на всеотранно развитата личност	брой	%
6.	Колективизъм	10	5,5
7.	Самостоятелност	10	5,5
8.	Висока обща и професионална култура	10	5,5
9.	Самокритичност	9	4,9
10.	Развити творчески способности	7	3,8
11.	Организираност	7	3,8
12.	Активна жизнена позиция	6	3,3
13.	Развит естетически вкус и критерий	5	2,7
14.	Инициативност	5	2,7
15.	Честност	4	2,2
16.	Упоритост	3	1,6
17.	Взискателност	3	1,6
18.	Любознателност	3	1,6
19.	Постоянство	3	1,6
20.	Хуманизъм	2	1,1
21.	Критичност	2	1,1
22.	Гъвкавост и оперативност	2	1,1
23.	Смелост	1	0,5
24.	Точност	1	0,5
25.	Благородство	1	0,5
26.	Скромност	1	0,5
27.	Физическо съвършенство	1	0,5

При $\bar{X} = 3,7$ и $S = 3,91$ беше получен изключително висок показател за коефициента на вариация - $V = 105,68\%$. Кривата на кумулативното разпределение на относителните величини е дяснонаклонена с голямо отклонение от средните стойности.

Данните от изследването бяха основа и за статистическа проверка чрез проверяващата величина χ^2 . При нашия случай бяха получени стойности на $\chi^2 = 107,4$ /Виж 2,182 9 189/, което е значително по - високо от табличната стойност $\chi^2_{0,001, 26} = 52,6$ /2,336/. Хипотезата за еднородност на разпределението беше отхвърлена.

Основната интерпретация, ~~на~~ която може да се направи на получените резултати потвърждава правилността на допускането, че общо сред

учителите липсва единно разбиране за чертите, присъщи на всеотранно развитата личност. В анкетните карти фигурираха над 40 качества на личността, някои от които в таблицата бяха приведени как други с по - голяма общност.

Това състояние на нещата съответствува на положението в педагогическата литература, където още А.С.Макаренко пише за неразработеността на педагогическите цели. В нашата, а и в съветската литература няма изследване, посветено на целеполагането, педагогическите цели и т. н. /Виж 5,31/. Получава се затворен цикъл - педагогическа наука - ВУЗ - учител. Недостатъчната разработка на тази проблематика се отразява върху знанията, които учителите получават във ВУЗ и където по правило въпросът за целта на комунистическото възпитание не се разглежда на конкретно ниво.

Аналогични са проблемите и на педагогическата практика. Липсва единна и задължителна програма за възпитателна работа, както и общовалидни критерии и показатели за определяне на степента на възпитаност на учениците.

Нарушава се основният принцип на който е построена терминологичната система на педагогиката - аспектна чистота, който изисква при всички случаи на твърдествена употреба на понятието, то да се интерпретира само в един аспект.

Като резултат от всичко това липсва единна основа на педагогическата дейност, липсват единни изисквания, съмнително е дали от всички и в достатъчна степен се постигат целите на комунистическото възпитание.

Основният извод, налагащ се от изследването е, че е необходима нова система от дейности, която да доведе до преобрат в разбиранията на учителите. Тази система по наше мнение би трябвало да обхване три нива:

Първо ниво - педагогическата наука. Да се разработят въпросите за същността и характерните черти на всеотранно развитата личност като съвкупност от качества. на личността - не повече от 10 - 15 на брой,

но достатъчно пълно обхващащи обема на понятието.

На тази основа да се разработят програми за възпитателна работа във всяко едно от направленията които да са свързани в единно интегрално цяло и да са обезпечени методически. Тяхна неразделна част да бъдат критериите и показателите за възпитаност /или формираност на отделните качества./

Второ ниво - управленческо. Тези програми /а по - правилно единна програма/ да станат задължителен работен документ на образователните дейци на всякакво равнище.

Трето ниво - отделен учител. Да се разработи механизмът за запознаване на учителя с изискванията на тези програми /програма/ - като се започне от периода на обучение във ВУЗ и се обезпечи неговата работа в методическо, информационно и т.н. равнище.

Но дълбокото ни убеждение цялата възпитателна работа в българското училище се нуждае от значително преустройство, тъй като реформата на образователната система на практика я засегна в незначителна степен. Време е да се премине от призови и лозунги към реални дела.

Л И Т Е Р А Т У Р А

1. ВАСИЛЕВ, Д. Критерии за нравствената възпитаност на учениците/V-VIII клас/. С., III, 1979.
2. КЛАУС, ЕБИЕР, Основи на статистиката за психолози, социолози и педагози. С., 1971,
3. КОВАЛЕВ, А.Г. Личността и нейната структура.-Народна просвета, №8, 1982.
4. СОЦИАЛЬНАЯ структура социалистического общества и всестороннее развитие личности. Ред. Л.П.Буева. М., Наука, 1983.
5. ФОРМИРОВАНИЕ личности: проблемы комплексного подхода в процессе воспитания школьника. М., Педагогика, 1983.
6. ЧЕРНЕВ, С. Управление на възпитателния процес. С., III, 1977.
7. ЧЕРНЕВ, С. и др. Теория на комунистическото възпитание. С., III, 1984.